

1) تعریف علم اقتصاد:

اقتصاد علمی است که به مطالعه و تخصیص بهینه منابع تولید کم یاب برای رفع نیازهای نامحدود بشری می پردازد.

منابع تولید: نیازهایی هستند که در تولید کالا و خدمات به کار می روند مثل نیروی کار، سرمایه، طبیعت.

کم یاب: همه منابع تولید حتی نیروی کار که محدود هستند

تخصیص: منظور نوع مصرف و میزان کاربرد نهاده های تولید است (مثل دانه پنه) جامعه باید تصمیم بگیرد که این دانه پنه را در صنعت خوراک استفاده نماید و یا در صنعت پوشاک به کار بگیرد.

نکته ۱- تخصیص یکی از مهمترین برنامه ریزی اقتصاد بهینه است

نکته ۲- تخصیص بهینه منابع تولید همراه با کارایی باشد تا برای مصرف کننده رضایت خاطر و مطلوبیت داشته باشد. 1

x) سیستم های اقتصادی

۱) اقتصاد با برنامه ریزی متمرکز (نقش عمده بر عهده دولت است)

۲) اقتصاد آزاد (نقش عمده بر عهده بخش خصوصی است)

۳) اقتصاد مختلط (ترکیبی از دولت و بخش خصوصی)

نکته بخش خصوصی:

۱- بخش خصوصی به دنبال منافع شخصی یا حداکثر سود است و کالاهای عمومی را ارائه نمی دهد. دولت با جمع آوری مالیات از مردم آنها را ارائه می دهد (مثل پارک های آزاد، خدمات پلیس، دفاع ملی) که برای بخش خصوصی سود ندارد و انجام نمی دهند.

۲- در بخش خصوصی رقابت وجود دارد یعنی اگر تولید کننده ای از کارایی لازم برخوردار نباشد توسط سایر رقبای بازار خارج می شود.

طرفداران حضور دولت:

۱- افزایش کارایی ۲- توزیع عادلانه درآمد (از طریق کالاهای عمومی) ۳- ثبات اقتصادی

مخالفان حضور دولت: ۱- کاهش کارایی ۲- اتلاف منابع ۳- بازده ضعیف اقتصادی X

2) تعریف رشد اقتصادی:

یکی از مهم ترین اهداف اقتصادی در جامعه رشد اقتصادی می باشد. اقتصادی دارای یک مفهوم پویا است و لذا تعلیل آن در دراز مدت قابل امکان می باشد.

در اثر رشد اقتصادی نیازهای مصرف کنندگان بهتر تامین شده و استانداردهای زندگی بهبود می یابد.

رشد اقتصادی: عبارتست از افزایش در تولید ناخالص ملی GNP یک کشور در یک دوره زمانی معین. که بر این اساس

فرض می کنیم N ابتدای یک سال می باشد. 2 ادامه می دهد

3) تعریف GNP: تولید کالاها و خدمات نهایی در طول یک سال.

اجزای GNP:

✓ 1- مصرف (C): بزرگترین جزء تولید ناخالص ملی (۵۰٪ GNP است) که شامل:

- مصرف کالاهای بادوام: یخچال

- مصرف کالاهای بی دوام: مواد خوراکی

✓ 2- سرمایه گذاری (I): الف سرمایه گذاری ثابت ب - سرمایه گذاری موجودی انبار ج - سرمایه گذاری واحدهای

مسکونی

✓ 3- مخارج دولت (G)

- اجاره محل کارکنان دولت (اجاره مدارس)

- پرداختی های انتقالی (کمک های بلاعوض دولت)

دولت

- دریافتی ها: وجوهی که از فعالیت های اقتصادی به دست می آید (مثل خالص مالیات).

$$T - TR = \text{خالص مالیات}$$

- پرداختی ها:

الف - مخارج دولت G   ب - پرداختی های انتقالی TR

پرداختی ها + دریافتی ها = بودجه دولت

$$BS = (T - TR) + G$$

حالت های بودجه دولت:

1) $BS = 0$

پرداخت = دریافت

تعداد بودجه:

مازاد بودجه : پرداخت < دریافت $BS < 0$ ۲)

کسری بودجه : پرداخت > دریافت $BS > 0$ ۳)

مازاد بودجه:

زمانی که دولت مازاد بودجه دارد اقدام به خرید اوراق قرضه می کند یا سرمایه گذاری از طریق بانکها را انجام می دهد.

کسری بودجه :

زمانی که دولت کسری بودجه دارد اقدام به فروش اوراق مشارکت و قرضه در بازار مالی می کند.

۴- خالص صادرات (A - صادرات -B واردات)

واردات - صادرات = خالص صادرات

$$(X - M) = X - M$$

۱- خالص صادرات = ۰ • واردات = صادرات تعادل تراز تجاری، تعادل تراز پرداختیها و تراز بازرگانی

۲- خالص صادرات < ۰ • واردات > صادرات مازاد تراز تجاری

۳- خالص صادرات > ۰ • واردات < صادرات کسری تراز تجاری

$$GNP = C + I + G + (X - M)$$

C = سرمایه گذاری مصرف G = اجزا (X-M) = خالص صادرات

۴) در محاسبه GNP موارد زیر محاسبه نمی شود:

۱- کالاهای واسطه‌ای (قیمت آهن در تولید خودرو و آرد در تهیه نان)

۲- کالاهایی که در بازار فروخته نمی شود (نان روستایی)

۳- اقتصاد زیرزمینی (فعالیتهای غیر قانونی مثل قاچاق مواد مخدر)

۴- خرید و فروش کالاهای دسته دوم (زمین و خودرو)

۵- پیامدهای منفی (آلودگی محیط زیست) ۴

نکته : برای اندازه گیری رشد اقتصادی از دو واژه و شاخص، رشد تولید ناخالص ملی و رشد درآمد سرانه استفاده میشود.

$$\text{رشد اقتصادی} = \frac{y_t - (y_{t-1})}{y_{t-1}}$$

محاسبه رشد اقتصادی :

درآمد ملی (تولید ملی) امسال y_t درآمد ملی (تولید ملی) سال قبل y_{t-1}

درآمد شخصی : درآمدی است که هر فرد یا خانوار به دست می آورد

درآمد قابل تصرف : مالیات - درآمد شخص = درآمد قابل تصرف

درآمد سرانه : درحقیقت درآمد به دست آمده توسط هر فرد در کشور را نشان می دهد ، از در آمد سرانه برای مقایسه رفاه مادی افراد در کشورهای مختلف استفاده می شود.

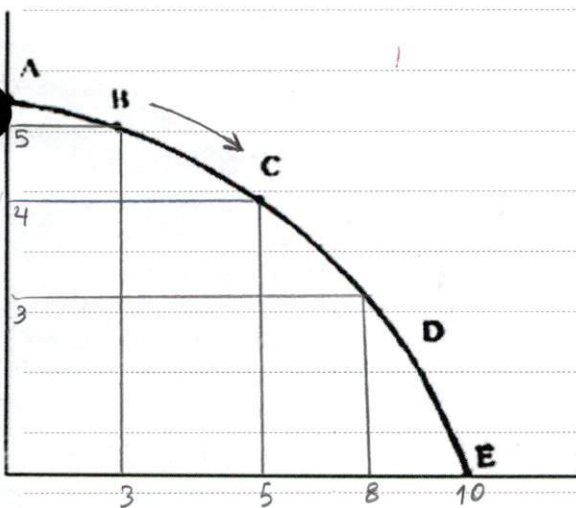
$$\text{درآمد سرانه} = \frac{\text{درآمد ملی}}{\text{جمعیت}}$$

2) ^{ارام} فرآیند رشد اقتصادی : طبق مباحث اقتصاد خرد برای آنکه یک کالای فرضی تولید گردد می بایست از دو سرمایه فیزیکی و انسانی بهرمنند بود لذا هرکدام از این عوامل که بیشتر فعالیت کنند فعالیت سرمایه دیگر کاهش می یابد.

نکته : لازم به ذکر این است که اگر منابع جدیدی در حین تولید کشف گردد می توان منحنی امکانات تولید را به نقاط بالاتری جابجا نمود که این خود باعث افزایش میزان تولید می گردد.

هزینه فرصت: آنچه که مابرای یک تصمیم از دست می دهیم تا چیز دیگر را بدست آوریم.

x) منحنی امکانات تولید

	A	B	C	D	E
X	0	3	5	8	10
Y	6	5	4	3	0

اگر در نقطه A باشیم ← فقط کالای Y تولید می کنیم

اگر در نقطه E باشیم ← فقط کالای X تولید می کنیم

اگر روی منحنی B و C و D باشیم ← ترکیبی از X و Y تولید می کنیم

فرض کنید جامعه تقسیم بریک تغییر در تولید کند (از نقطه B به C حرکت کند) در این صورت ۱ واحد از تولید Y کاسته شده تا ۲ واحد تولید X افزایش یابد و این همان تعریف هزینه فرصت در اقتصاد است.

ویژگیهای منحنی بی تفاوتی تولید (امکانات تولید)

۱- نسبت به مبدا مختصات مقعر هستند (زیرا شیب خط مماس بر منحنی در حال افزایش است).

۲- دارای شیب منفی هستند (زیرا برای افزایش تولید یک کالا باید تولید کالای دیگر کاهش یابد).

۳- تمام نقاط روی منحنی دارای تولید بالقوه و کارا هستند (یعنی از تمام منابع تولید بصورت بهینه استفاده شده و اتلاف منابع تولید نداریم نقاط زیر منحنی نقاطی هستند که کارا نمی باشد. یعنی منابع تولید به هدر رفته و ظرفیت های خالی در اقتصاد وجود دارد و ما با پدیده بیکاری در اقتصاد مواجه هستیم اما نقاط بالای منحنی نقاطی هستند که برای ما غیر قابل دسترس هستند.

۴- با افزایش رشد اقتصادی منحنی امکانات تولید به سمت بالا حرکت می کند و نقاطی که غیر قابل دسترس بودند در دسترس ما قرار می گیرند X

5} عوامل کیفی موثر در رشد اقتصادی :

تغییر تکنولوژی : تکنولوژی دانش و فنون لازم برای تولید بهینه کالاها و خدمات را در اختیار بنگاهها قرار می دهد.

صرفه جویی : باعث پس اندازهایی می شود که منجر به افزایش تولید می گردد.

سرمایه انسانی : سرمایه انسانی که یکی از مهم ترین عوامل تولید می باشد و با دادن آموزش هایی که در ارتباط با کارشان می باشد باعث افزایش توانایی های آنها و میزان تولید کالا و خدمات می شود 5

6} عوامل کمی موثر در رشد اقتصادی :

۱- نیروی کار : جامعه ای که از نیروی کار بیشتری برخوردار باشد به طور بالقوه نیروی کار بیشتری را نیز در اختیار دارد جمعیت کشور از طریق افزایش طبیعی جمعیت و یا مهاجرت به آن کشور افزایش خواهد یافت .

۲- سرمایه: افزایش در میزان سرمایه اگر هم با افزایش نیروی کار نباشد در نهایت باعث افزایش در میزان تولید خواهد بود.

۳- سرمایه های بالاسری جامعه: شامل سیستم های حمل و نقل، آب و فاضلاب، بخش های انرژی، ارتباطات و آموزش می باشند این سرمایه ها تشکیل دهنده آن بخش از موجودی سرمایه در اقتصاد هستند که توسط دولت تولید و یا از طریق پرداخت یارانه به بنگاه های بخش خصوصی توسط آنها ایجاد می شود. هدف دولت از این امر افزایش بهره وری سرمایه موجود در جامعه است تا از این طریق بتواند شرایط مناسب تری را برای رشد اقتصادی فراهم کند.

۴- اکتشاف منابع: اکتشاف معادن و منابع طبیعی باعث افزایش میزان تولید می گردد.

۵- احیای زمین: عاملی برای افزایش میزان رشد اقتصادی است. زیرا هرچه پاکسازی زمین ها بیشتر صورت پذیرد میزان زمین قابل کشت افزایش و در نهایت میزان تولید محصولات کشاورزی بیشتر و موثرتر خواهد بود.

۶- سرمایه گذاری و پس انداز: هدف دولت از این امکانات افزایش بهره وری سرمایه موجود در جامعه می باشد تا از این طریق بتواند شرایط مناسب تری را برای رشد اقتصادی فراهم آورد.

مدل های اقتصادی

۱- مدل دو بخشی: تشکیل شده از خانوارها و بنگاه

خانوارها از صاحبان تولید هستند و عوامل تولید را در اختیار بنگاهها قرار می دهند و بنگاهها با در اختیار داشتن این عوامل تولید کالاها و خدمات مورد نیاز خانوارها را تهیه می کنند. در این مدل خانوارها همه درآمد خود را مصرف می کنند.

۲- مدل دو بخشی با وجود پس انداز: تشکیل شده از خانوارها، بنگاه و بازار مالی

در این مدل خانوارها از درآمد خود پس انداز می کنند و بنگاهها از پس انداز خانوارها سرمایه گذاری می کنند. در این مدل ۳ حالت ممکن است رخ دهد:

تعداد در بازار $S = I$

تقاضا > عرضه $S > I$

اضافه عرضه در بازار اتفاق می افتد ← موجودی انبار ← تولید کننده مجبور میشود تولید (q) را ↓ یا قیمت (p) را ↓ آورد.

(رکود اقتصادی)

تقاضا < عرضه $S < I$

اضافه تقاضا در بازار اتفاق می افتد ← موجودی انبار ← تولید کننده مجبور میشود تولید (q) را ↑ یا قیمت (p) را ↑ ببرد.

(رشد اقتصادی)

۳- مدل سه بخشی : تشکیل شده از خانوارها ، بنگاهها ، بازار مالی و دولت

دولت کسری بودجه دارد ← قرض گرفتن از بازار مالی ← فروش اوراق قرضه توسط دولت

دولت مزاد بودجه دارد ← باز پرداخت قروض ← خرید اوراق قرضه یا سرمایه گذاری از طریق بنگاهها

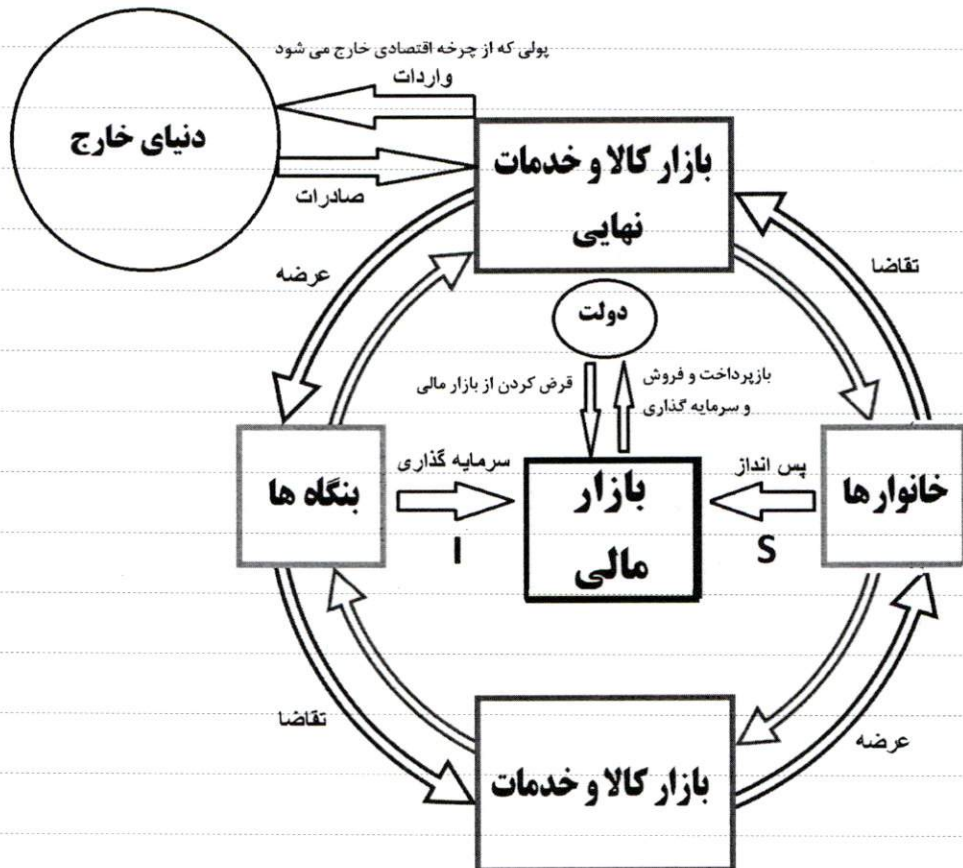
۴- مدل چهاربخشی : تشکیل شده از خانوارها ، بنگاهها ، بازار مالی و دنیای خارج

واردات - صادرات = خالص صادرات

تبادل تراز تجاری و پرداختها $\cdot$ = خالص صادرات

مازاد تراز تجاری و پرداختها $>$ $\cdot$ خالص صادرات

کسری تراز تجاری و پرداختها $<$ $\cdot$ خالص صادرات

زمینه های رشد اقتصادی :

طرفداران رشد اقتصادی ، رشد را عامل پیشرفت جوامع می دانند. این گروه معتقد هستند که با بکارگیری تکنولوژی و روش های تولید مناسب تر می توان کیفیت زندگی را بهبود بخشید.

مخالفان رشد اقتصادی معتقدند افزایش تولید صرفا موضوعی مادی می باشد و کیفیت زندگی را با افزایش تولید در بازار نمیتوان افزایش داد.

رشد اقتصادی و دولت :

رشد و شکوفایی کشورهای پیشرفته تا حد زیادی مدیون دخالت و رهبری دولت ها بوده است. بطور کلی دولت به عنوان یک عامل مهم و موثر می تواند با تصمیمات خود و اجرای سیاست های مختلف اقتصادی و اجتماعی بر رشد اقتصادی اثر بگذارد.

سیاست های توزیع مجدد درآمد میان اقشار کم درآمد جامعه :

این سیاست در وهله اول موجب افزایش درآمد و در نتیجه موجب افزایش تقاضا موثر در جامعه می شود توزیع مجدد درآمد از یک سو باعث بهبود کیفیت نیروی انسانی و افزایش توان تولیدی و از سوی دیگر با افزایش درآمدها تقاضای موثر در جامعه افزایش می یابد.

سیاست های تشویق پس انداز و سرمایه گذاری :

بسیاری معتقد هستند که سرمایه گذاری با ریسک همراه است و از طرفی دخالت دولت برای رفاه اجتماعی زیان آور است.

سیاست های تحقیق و توسعه :

در کشور های صنعتی این سیاست از اهمیت خاصی برخوردار است و درصد قابل توجهی از رشد اقتصادی این کشورها مدیون این سیاست ها است.

سیاست حذف موانع برای فعالیت های بخش خصوصی :

هدف از این سیاست دخالت حضور دولت جهت بهبود شرایط بازار و جلوگیری از انحصارات است.

سیاست گسترش خدمات اجتماعی و زیر ساختها :

یکی از مهمترین وظایف دولت گسترش خدمات اجتماعی و زیر ساختها می باشد. مانند آموزش و پرورش و بهداشت عمومی.

سیاست پولی و مالی :

سیاست هایی هستند که از طریق دولت صورت می گیرند و از سه طریق رخ می دهند :

۱- مخارج دولت G

۲- مالیاتها T

۳- پرداختیهای انتقالی TR $I > 8$

سیاست های پولی و مالی: ۱- سیاستهای مالی انسابی ۲- سیاستهای مالی انقباضی

اگر در جامعه رکود حاکم باشد ← برای طرف کردن رکود از یک سیاست مالی انسابی استفاده می شود.

برای بالا بردن سطح تقاضا در جامعه باید این کارها انجام شود: G بالا T پایین TR بالا

اگر در جامعه تورم حاکم باشد ← برای طرف کردن تورم از یک سیاست مالی انقباضی استفاده می شود.

برای پایین آوردن سطح تقاضا در جامعه باید این کارها انجام شود: G پایین T بالا TR پایین

سیاست های پولی : سیاست های هستند که از طریق بانک مرکزی صورت میگیرند و از سه طریق صورت می گیرند:

۱- عملیات بازار : خرید و فروش اوراق قرضه توسط دولت .

۲- نرخ تنزیل : نرخ است که بانکهای تجاری در ازای تسهیلاتی که از بانک مرکزی می گیرند باید پرداخت کنند.

۳- نسبت سپرده قانونی : همه بانکهای تجاری موظف هستند درصدی از سپرده های خود را در اختیار بانک مرکزی قرار دهند.

A سیاست پولی انسابی B سیاست پولی انقباضی

اگر در جامعه رکود رخ دهد : دولت برای برطرف رکود باید :

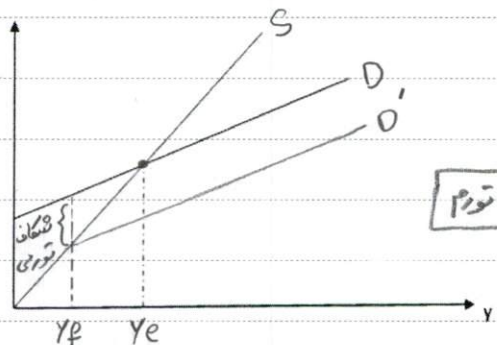
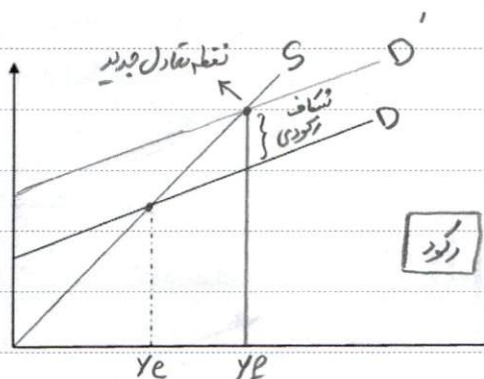
۱- اقدام به خرید اوراق قرضه ۲- نرخ تنزیل را کاهش دهد ۳- نسبت سپرده قانونی را افزایش دهد.

در حقیقت بانکهای تجاری اعتبارات بیشتری دارند و می توانند اعتبارات بیشتری در اختیار مردم قرار دهند.

اگر در جامعه تورم رخ دهد : دولت برای برطرف تورم باید :

۱- اقدام به فروش اوراق قرضه ۲- نرخ تنزیل را افزایش بدهد ۳- نسبت سپرده قانونی را افزایش دهد.

در حقیقت بانکهای تجاری اعتبارات کمتری در اختیار دارند.

سیاست های حمایتی در حوزه تجارت خارجی :

از آنجایی که کشورهای در حال توسعه ، واردکننده کالاهای ساخته شده می باشند، گاهی اوقات کشورها با کسری تراز پرداختی ها روبرو می شوند ، لذا دولت با اتخاذ سیاست هایی در جهت کاهش کسری تراز پرداختی ها تلاش کند . مانند جلوگیری و یا کاهش ورود کالاهای لوکس با هدف کمک به تولید کنندگان داخلی.

9) رشد اقتصادی مدل کوزنتس :

عبارتست از افزایش بلند مدت ظرفیت تولید به منظور افزایش عرضه کالاهای هرچه متنوع تر به مردم و این رشد باید بر پایه تکنولوژی باشد (9)

شرایط اساسی رشد اقتصادی :

- ۱- افزایش مداوم هزینه کالا و خدمات .
- ۲- تاثیر پیشرفت تکنولوژی در رشد بازدهی تولید کالاهای مورد نیاز.
- ۳- مطابقت تکنولوژی جدید با شرایط اقتصادی و اجتماعی کشورهای در حال و توسعه.
- ۴- از نظر وی رشد پایدار به مدت زمان معین مربوط نمی شود.

توسعه اقتصادی

مقدمه : کشورهای توسعه نیافته نباید تئوری های به ارث رسیده از کشورهای توسعه یافته را قبول کنند بلکه آنها را باید بازسازی کرده و با توجه به شرایط جامعه و منطق با مشکلاتشان به کار گیرند. هر یک از کشورهای توسعه نیافته از شرایط سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی متفاوتی برخوردارند لذا ممکن است راه حل پیشنهاد شده برای یک کشور مناسب و برای کشور دیگر چندان مفید واقع نشود بنابراین در این زمینه نمی توان یک فرمول کلی ارائه داد .

10 ✓ فرآیند تاریخی توسعه کشورهای توسعه یافته :

۱- تراکم سرمایه ۲- مرحله صدور کالا ۳- مرحله صدور سرمایه

تراکم سرمایه: از قرن ۱۶ تا اواخر قرن ۱۸ میلادی ادامه پیدا کرد. در این مرحله کشورهای استعمارگر مانند هلند، پرتغال، اسپانیا با استفاده از ناوگان دریایی نیرومند خود و ممالک شرقی نظیر هند را تحت تسلط خویش قرار دادند و با غارت ثروت این ممالک موقعیت مالی خویش را محکمتر کردند. با انقلاب صنعتی در انگلستان سبب ایجاد کارخانه هایی در غرب گشته و بدین ترتیب ورود به مرحله دوم مهیا شد.

مرحله صدور کالا :

در این مرحله تولید به شکل انبوه صورت پذیرفته است و به علت کاهش هزینه های تولید کالاهای کارخانه غرب بازارهای جهان یا از طریق زور و دسیسه و یا از طریق بستن قراردادهای تحمیلی امتیازات تجاری و گمرکی خاصی را بدست آوردند. مرحله صدور کالا زمینه توسعه و پیشرفت هرچه بیشتر ممالک غربی و عقب افتادن هرچه بیشتر کشورهای توسعه نیافته کنونی را فراهم کرد.

مرحله صدور سرمایه :

در این مرحله به دلیل بالا بودن تراکم کالاهای سرمایه ای در کشورهای اروپایی و کاهش سود صنایع، فروش کالاهای سرمایه ای به کشورهای زیر سلطه شروع شد. (۱۵)

تقسیم بندی جوامع براساس سطح توسعه آنها :

۱- کشورهای توسعه یافته (LDC)

۲- کشورهای بیشتر توسعه یافته (MDC)

در این راه مشکلات زیادی وجود داشت که عبارتند از :

۱- جمعیت زیاد و نرخ بالای رشد آن ۲- درآمد سرانه پایین

۳- محدودیت پس انداز ۴- نرخ بالای بیکاری

۱۱ ✓ شاخص توسعه اقتصادی :

۱- تولید ناخالص ملی سرانه

۲- شاخص کیفیت زندگی

۳- شاخص توسعه انسانی (HDI)

تولید ناخالص ملی سرانه : یکی از متداول ترین معیارهای اندازه گیری توسعه اقتصادی افزایش درآمد ملی یا تولید ناخالص ملی است که این روش دارای معایب زیر است :

- رشد جمعیت را در نظر نگرفته است

- رشد قیمت ها را نادیده گرفته است

- به نحوه توزیع درآمد توجه نکرده است

- درآمد یا تولید ناخالص ملی هزینه های جانبی را برای توسعه اقتصادی متحمل می شود مانند آلودگی آب و هوا که در نظر گرفته نمی شود.

شاخص کیفیت زندگی: این شاخص بین ۱ تا ۱۰۰ است ، یعنی ۱ بدترین وضعیت و ۱۰۰ بهترین وضعیت .

این شاخص از میانگین حسابی شاخص امید به زندگی ، مرگ و میر نوزادان و نرخ با سواد می محاسبه می شود.

شاخص توسعه انسانی (HDI) : این شاخص از میانگین وزنی ۳ شاخص ، امید به زندگی ، قدرت خرید واقعی افراد و نرخ با سواد می محاسبه می شود و بین ۰ و ۱ می باشد .

$0/5 < HDI < 0$ توسعه انسانی پایین

$0/5 < HDI < 7/99$ توسعه انسانی متوسط

$0/8 < HDI < 8$ توسعه انسانی بالا 11

12) تعریف و مفهوم توسعه اقتصادی :

۱- از طرف پرفسور منگر : فرآیندی است که بر موجب آن درآمد واقعی سرانه در یک کشور در دوران طولانی افزایش یافته است و معتقد است افزایش درآمد ملی واقعی سرانه به تنهایی شرط کافی برای توسعه نمی باشد زیرا توسعه اقتصادی باید همراه با افزایش رفاه اقتصادی باشد چون ممکن است درآمد ملی افزایش یابد ولی توزیع نامناسب آن منجر به تجمع درآمد در دست عده ای خاص شود که این به معنای توسعه و افزایش رفاه اقتصادی نیست.

۲- از نظر سیردال : توسعه اقتصادی عبارتست از حرکت یک سیستم اجتماعی به سمت جلو که نه تنها تولید و توزیع محصول و حجم تولید مد نظر است بلکه تغییرات در سطح زندگی نهاده های جامعه و سیاست ها نیز مورد توجه است.

۳- از نظر پرفسور دلاک : دست یابی به تعدادی از هدفها از قبیل افزایش بازدهی تولید ، ایجاد برابری های اجتماعی ، اقتصادی ، کسب دانش و مهارت های جدید که بتواند شرایط نامطلوب یک نظام اجتماعی را بر طرف سازد.

تعریف کلی توسعه اقتصادی : افزایش مداوم ظرفیت تولید یک جامعه که بر اساس تکنولوژی درون زا و پیش رونده

تنظیم شده است. 12

13) تفاوت رشد و توسعه اقتصادی: رشد اقتصادی فقط به معنای تولید محصول بیشتر است ولی توسعه اقتصادی هم تولید بیشتر و هم پدید آمدن تحول در چگونگی تولید محصول را در بر می گیرد (یعنی کارایی بیشتر). در رشد اقتصادی متغیرها از نظر کمی مد نظرند ولی در توسعه اقتصادی متغیرها از نظر کیفی مد نظرند. 13

14) پیامدهای توسعه اقتصادی:

افزایش سهم صنعت و کاهش سهم کشاورزی در تولید ملی

افزایش ثروت و رفاه مردم جامعه

افزایش اشتغال

افزایش شمار شهر نشینان و کاهش جمعیت روستایی 14

15) موانع توسعه در کشورهای کمتر توسعه یافته:

نرخ رشد جمعیت: از بزرگترین موانع بر سرراه توسعه کشورهای کمتر توسعه یافته است. نرخ بالای رشد جمعیت در کشورهای کمتر توسعه یافته تاثیر مهمی بر سطح توسعه آنان می گذارد.

توزیع درآمد: توزیع نا عادلانه درآمد در بسیاری از موارد باعث نا آرامی های سیاسی شده، همچنین باعث کاهش سرمایه گذاری می شود، زیرا ثروت در دست تعداد محدودی از افراد کشور خواهد بود.

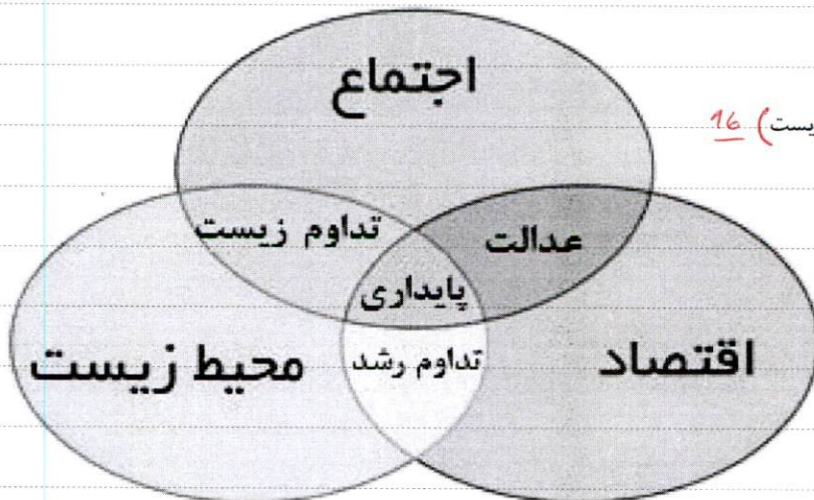
ضعف بخش کشاورزی: تکنولوژی جدید در بخش کشاورزی از اهمیت بسیاری برخوردار است. در برخی از کشورهای کمتر توسعه یافته بخش عمده ای از تولید و درآمد نصیب صاحبان زمین و بخش اندکی نصیب کشاورزان می شود.

کمبود عوامل تولید: ناکافی بودن نیروی انسانی و سرمایه و ماشین آلات دلیل پایین بودن سطح تولید در کشورهای کمتر توسعه یافته است. 15

16) توسعه پایدار: توسعه ای است که احتیاجات نسل حاضر را بدون لطمه زدن به توانایی تعیین و نیازهای نسل بعد را برآورده می نماید.

توسعه پایدار ۳ جزء است:

۱- اجتماع ۲- اقتصاد ۳- محیط زیست 16

ویژگی های مهم توسعه اقتصادی: ¹⁷ ✓

۱- تدریجی بودن   ۲- خودگردانی و استمرار   ۳- خود اتکایی   ۴- خود کفایی

تدریجی بودن: تحول فکری و فرهنگی زمینه ساز توسعه اقتصادی است. برای استفاده از روشهای جدید ابتدا باید زمینه مناسب را فراهم کرد که در ابتدا باید روشهای نسبی را کنار گذاشته یا کمتر استفاده کنیم و همچنین با آموزش نیروی انسانی زمینه فکری و فرهنگی را فراهم کنیم.

خودگردانی و استمرار: شوک های اقتصادی و اختلافات ناشی از بحران های بین المللی سبب افت و تنزل شدید توسعه اقتصادی و حتی و حتی گاهی موجب توقف کامل روند توسعه می گردد.

خود اتکایی: کشور در جریان تولید کالاهای استراتژیک، به کالای مورد نیاز و عوامل تولید خارجی وابستگی کلی نداشته باشد. البته وابستگی دو طرفه برای اقتصاد یک کشور ضروری و باعث رونق و رشد اقتصادی می شود.

خود کفایی: کشور در تولید کالاهایی که در تامین نیازهای اولیه نقش اساسی دارند، خود کفا باشد. مانند گندم و برنج ¹⁷ ✓

x) نظریه آدام اسمیت:

بنیان گذار علم اقتصاد جدید و پیشرو مکتب کلاسیک هستند و اعتقاد داشتند که دولت فقط باید سه وظیفه مهم را انجام دهد:

۱- حفظ و حراست جامعه (امنیت، عدالت)

۲- حمایت از هر فرد جامعه در برابر ظلم

۳- ایجاد و نگهداری خدمات عمومی که بخش خصوصی انگیزه‌ای برای آن ندارد. آدام اسمیت عوامل رشد و توسعه اقتصادی را شامل: ۱- افزایش جمعیت و نیروی کار ۲- تقسیم کار ۳- تراکم سرمایه ۴- پیشرفت فنی می داند.

برای افزایش جمعیت یا نیروی کار، وی نیروی کار را به دو گروه تقسیم میکند:

۱- نیروی کار مولد: نیروی کاری است که در تولید کالاهای قابل لمس نقش دارد

۲- نیروی کار غیر مولد: نیروی کاری است که در بخش های خدماتی اشتغال دارد (معلم)

نظریه مالتوس:

وی عوامل توسعه اقتصادی را به ۲ گروه اقتصادی و غیر اقتصادی تقسیم نمود، وی اقتصاد جامعه را به ۲ بخش صنعت و کشاورزی تقسیم کرد. مالتوس نقش زمین و کار را به عنوان منابع تولیدی تاکید و سطح تکنولوژی را ثابت فرض کرد.

مالتوس افزایش ثروت یک جامعه را به توسعه اقتصادی آن جامعه نسبت میدهد ، از نظر وی افزایش ثروت عبارت است از توسعه اقتصادی یک کشور از طریق افزایش دارایی ها .

عوامل موثر بر ازدیاد ثروت و توسعه اقتصادی عبارتند از :

۱- عوامل سیاسی و معنوی

۲- تمرکز سرمایه

۳- تقاضای موثر

۴- زمین حاصل خیز و تولید بیشتر

۵- اختراعات و نوآوری (x)

(استراتژی های توسعه اقتصادی)

18

۱- استراتژی پولی

۲- استراتژی اقتصاد باز

۳- استراتژی صنعتی شدن

۴- استراتژی انقلاب سبز

۵- استراتژی توزیع مجدد

۶- استراتژی سوسیالیستی توسعه

استراتژی پولی : در این استراتژی محور اصلی توسعه بخش خصوصی میباشد ، بر همین اساس این استراتژی به دنبال کاهش نقش دولت است و هدف آن به سوی اقتصاد بازار آزاد است.

استراتژی اقتصاد باز : این استراتژی تاکید بر بخش تجارت خارجی و سرمایه گذاری خارجی دارد و نقش دولت فعال است ، اقداماتی که باعث موفقیت بیشتر کشورهایی که از این سیاست پیروی میکنند عبارت است از :

۱- اعمال سیاست پولی و مالی ۲- ثبات قیمت ها و جلوگیری از تورم ۳- تربیت نیروی کار متخصص ۴- استفاده از تکنولوژی برای تولید کالاهای صادراتی ۵- ارائه اطلاعات لازم به صادرکنندگان.

استراتژی صنعتی : این استراتژی تاکید بر رشد یا گسترش سریع صنعتی دارد (در حقیقت تغییر ساختار صنعتی است) :

۱- تولید کالاهای صنعتی عمدتاً برای بازارهای داخلی

۲- تاکید بر توسعه تولید کننده کالاهای سرمایه‌ای

۳- سمت گیری سنجیده بخش به سمت صادرات

استراتژی انقلاب سبز: طرفداران این استراتژی اعتقاد دارند که بخش کشاورزی نقش مهمی در فرآیند توسعه اقتصادی یک کشور دارد و به واسطه افزایش فرصت های اشتغال و کاهش قیمت های محصولات غذایی، استراتژی مناسبی برای کاهش فقر عمومی و توزیع عادلانه تر درآمد است.

استراتژی توزیع مجدد: این استراتژی باهدف، بهبود توزیع مجدد درآمد و ثروت و برای برخورد رو در رو با فقر افزایش از طریق مداخله مستقیم دولت طراحی شده است.

استراتژی سوسیالیستی توسعه: در این استراتژی مالکیت عمده به عهده دولت است، تمامی شرکت های بزرگ دولتی هستند و مالکیت خصوصی نقش بسیار اندکی دارد. در این استراتژی نیاز به سرمایه گذاری های وسیع دولتی می باشد که این امر گاه با نرخ پایین کارایی سرمایه گذاری همراه بوده است. (18)

x آموزش و پرورش در توسعه اقتصادی: بین رشد اقتصادی و توسعه آموزش و پرورش رابطه مستقیمی وجود دارد.

انواع آموزش و پرورش:

۱- آموزش و پرورش رسمی (آکادمیک)

الف) آموزش ابتدایی   ب) آموزش متوسطه   ج) آموزش عالی

۲- آموزش و پرورش غیر رسمی (ضمن خدمت)

۳- آموزش و پرورش آزاد و همگانی)

✓) 19 وضعیت آموزش و پرورش در کشورهای توسعه نیافته:

۱- بی سوادی عمومی   ۲- سرمایه گذاری در آموزش رسمی

۳- عدم کارایی   ۴- نظام نابرابر آموزش

۵- عدم تناسب نظام آموزشی با امکانات مناطق مختلف و نیازهای جامعه

۶- فرار مغزها (19)

✓) 20 دلایل عمده رشد بررسی های اقتصادی در آموزش و پرورش:

۱- افزایش حجم فعالیت های آموزشی همزمان با رشد جوامع و توقعات مردم

۲- توجه به جنبه های اقتصاد آموزش و پرورش

۳- اثرات مستقیم و غیر مستقیم و قابل بررسی و اندازه گیری آموزش و پرورش در رشد و توسعه اقتصاد اجتماعی، ملی و

بین المللی (20)

15)

X) مدل رشد اقتصادی آدام اسمیت

فرض های مدل

۱- اشتغال کامل است ۲- رقابت کامل است ۳- دولت در اقتصاد دخالت ندارد

۴- تجارت در داخل کشور آزاد است ۵- اقتصاد تک محصولی است مثل تولید ذرت

متغیرهای مدل:

= مقدار محصول برای سال جاری y_t = مقدار محصول برای سال قبل y_{t-1} = دستمزد کارگران w_t = بازده متوسط کارگران p = رشد اقتصادی $G = \frac{y_t - (y_{t-1})}{y_{t-1}}$ = تعداد کارگران که می توان استخدام کرد $\frac{y_{t-1}}{w_t}$ محصول سال جاری = تعداد کارگران استخدام شده $\times$ بازده هر کارگر

$$y_t = \frac{y_{t-1}}{w_t} \times p \Rightarrow \frac{y_t}{y_{t-1}} = \frac{p}{w_t} \Rightarrow \frac{y_t}{y_{t-1}} - 1 = \frac{p}{w_t} - 1 \Rightarrow \frac{y_t - (y_{t-1})}{y_{t-1}} = \frac{p}{w_t} - 1$$

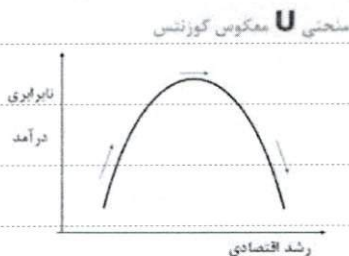
$$G = \frac{p}{w_t} - 1 \text{ (رشد اقتصادی)}$$

تفسیر رابطه: رابطه نشان میدهد که نرخ رشد اقتصادی یک رابطه مستقیم با بازده نیروی کار و یک رابطه معکوس با دستمزد نیروی کار دارد. از نظر اقتصادی هرچه بازده نیروی کار افزایش یابد (با فرض ثابت بودن w) رشد اقتصادی افزایش خواهد یافت و اگر بازده نیروی کار ثابت باشد با کاهش دستمزد کارفرما تعداد بیشتری کارگر استخدام می کند که موجب افزایش رشد اقتصادی و افزایش تولید میگردد.

اگر دو متغیر P و w ثابت باشند نرخ رشد اقتصادی ثابت خواهد بود. X)

21) توزیع درآمد و توسعه اقتصادی : گسترش رفاه عمومی از مهمترین اهداف توسعه اقتصادی هر جامعه ای است. برقراری توزیع عادلانه درآمد بر عهده دولتها است .

نظریه کوزنتس : وی معتقد است در حین فرآیند توسعه اقتصادی هرکشوری ، نابرابری درآمدها ابتدا طی مراحل اولیه توسعه افزایش می یابد سپس در سطح معینی ثابت می ماند و به تدریج طی مراحل نهایی توسعه کاهش می یابد(معروف به U وارونه)

نظریه اقتصاد دان های جدید: اقتصاددانان جدید معتقدند که نابرابری درآمدی مانعی بر سر راه رشد و توسعه اقتصادی است و هموارکردن این راه در گرو حل مسئله توزیع و کاهش نابرابری درآمدها است.

نقش دولت در توزیع درآمد: یکی از مهمترین وظایف و اهداف اقتصادی دولتها ، عادلانه ترکردن توزیع درآمد است کشورهای پیشرفته نسبت به کشورهای کمتر پیشرفته و درحال توسعه دارای توزیع درآمد برابتری هستند.

سیاست های باز توزیع درآمد : سیاست های هستند که توسط دولت با هدف افزایش رفاه اجتماعی اعمال می شوند و عبارتند از:

۱- سیاست های مخارج اجتماعی دولت

۲ - سرمایه گذاری در بخش آموزش و بخش های اشتغال زا

۳ - اصلاح نظام مالیاتی

۴- سیاستهای تثبیت قیمت ها

شاخص های اندازه گیری توزیع درآمد:

۳-روش درصدها و دهک ها

۲- ضریب جینی

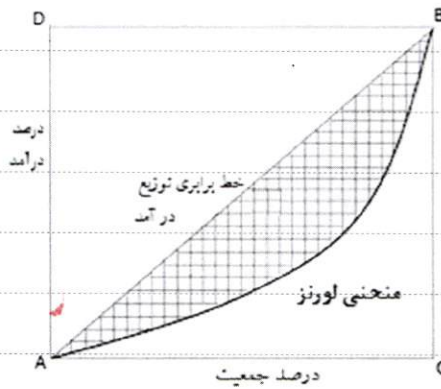
۱-منحنی لورنز

منحنی لورنز: رابطه بین درصد درآمدها خانوارها و درصد جمعیت را نشان میدهد خط ۴۵ درجه خط برابری توزیع درآمد است . منحنی لورنز همواره در زیر خط ۴۵ درجه قرار دارد . هرچه منحنی لورنز از خط ۴۵ درجه دورتر باشد توزیع درآمد نابرابرتر است .

ضریب جینی: یکی دیگر از مقیاس های اندازه گیری نابرابری درآمد ضریب جینی است و به صورت زیر محاسبه می شود:

$$\text{ضریب جینی} = \frac{\text{مساحت قسمت هاشور خورده}}{\text{مساحت قسمت } ABC}$$

$$0 < \text{ضریب جینی} < 1$$

اگر مقدار ضریب جینی برابر صفر باشد نشان از برابری کامل توزیع درآمد در جامعه است و اگر مقدار ضریب جینی برابر با یک باشد به این معنی است که توزیع درآمد در جامعه کاملا نابرابر است

روش درصدها و دهک ها: در این روش کل جمعیت را برحسب درآمدهای دریافتی به ترتیب از پایین ترین به بالاترین به ۵ گروه ۲۰ درصدی و یا ۱۰ گروه ۱۰ درصدی تقسیم می کند سپس در مقابل هر یک از گروه های جمعیتی سهم درآمد ملی را درج می کند. اگر در هر گروه تفاوتی بین درصد جمعیت و درصد درآمدها مشاهده شد به مسئله نابرابری می توان پی برد.

تعریف تکنولوژی: منظور از تکنولوژی تغییر تکنولوژی و یا در حقیقت پیشرفت آن میباشد.

انواع تکنولوژی: ۱- تکنولوژی کار بر ۲- تکنولوژی سرمایه بر

فرآیند توسعه تکنولوژی:

۱- کشف پدیده ۲- اختراع ۳- ابداع ۴- انتشار ۵- دوره پیری ۶- رها کردن و جایگزینی تکنولوژی جدیدتر

آثار تحولات تکنولوژی:

- افزایش محصولات بیشتر

- کاهش قیمت محصولات
- تولید محصولات جدید
- ارتقا کیفیت محصولات

22) روشهای انتقال تکنولوژی :

۱- سرمایه گذاری مستقیم خارجی

۲- قراردادهای مشارکتی (هر دو طرف عرضه کننده تکنولوژی باشند)

۳- روش غیر رسمی (انتقال تکنولوژی از طریق اعزام نیروی انسانی، استخدام متخصصین خارجی، برگزاری سمینارها و کنفرانسها)

۴- قراردادهای بیع متقابل (در این روش عرضه کننده تکنولوژی موافقت می کند که امکانات تولیدی را برای وارد کننده یا متقاضی فراهم کند و پس از تولید محصول آنرا خریداری نماید. مهمترین دلیل این قرارداد استفاده از منابع طبیعی و نیروی انسانی کشور دریافت کننده تکنولوژی می باشد).

۵- ایجاد مراکز علمی و پژوهشی

23) برنامه ریزی اقتصادی : برنامه ریزی اقتصادی بعنوان مدیریت بهتر تقاضای کل و اعمال بهتر سیاستهای پولی و

مالی است و از دیدگاه مایکل تودارو تلاش یک سازمان مرکزی جهت تغییرات در متغیرهای اصلی اقتصاد می باشد

24) انواع برنامه ریزی اقتصادی :

۱- برنامه ریزی به اعتبار نظامهای اقتصادی :

- برنامه ریزی سرمایه داری - برنامه ریزی سوسیالیستی و کمونیستی - برنامه ریزی مختلط

۲- برنامه ریزی به اعتبار جامعیت .

۳- برنامه ریزی به اعتبار الزام در اجرا:

- اخباری - دستوری - ارشادی - مختلط

۴- برنامه ریزی از نظر مدت زمان اجرا :

- کوتاه مدت - میان مدت - بلند مدت

۵- برنامه ریزی به اعتبار حوزه جغرافیایی :

- محلی - منطقه ای - ملی - بین المللی

۶- برنامه ریزی به اعتبار تهیه برنامه :

- بدون مشارکت مردم - با مشارکت مردم

۷- برنامه ریزی به اعتبار سطح برنامه :

- کلان - بخشی - طرح

۱) تعریف علم اقتصاد و شرح آنرا؟

۲) تعریف رشد اقتصادی

۳) تعریف GNP و اجزای آن

۴) در محاسبه GNP چه مواردی در نظر گرفته نمی شود؟

۵) عوامل کیفی مؤثر در رشد اقتصادی را نام برده و توضیح دهید؟

۶) عوامل کمی مؤثر در رشد اقتصادی را نام برده و توضیح دهید؟

۷) سیاستهای دولت در جهت رشد و توسعه اقتصادی

۸) تعریف سیاستهای پولی و مالی

۹) تعریف رشد اقتصادی از نظر کوزنتس؟

۱۰) فرآیند تاریخی توسعه کشورهای توسعه یافته را نام ببرید با توضیح آن

۱۱) خط توسعه اقتصادی را توضیح دهید.

۱۲) تعریف توسعه اقتصادی؟

۱۳) تفاوت رشد اقتصادی و توسعه اقتصادی را شرح دهید.

14) اهداف (پيامدهای) توسعه اقتصادي چیست؟

15) موانع توسعه در کشورهاي کمتر توسعه يافته چیست؟

16) تعريف توسعه پايدار؟

17) ویژگیهای مهم توسعه اقتصادي را نام ببريد و توضیح دهید.

18) استراتژی های توسعه اقتصادي کدامند؟ توضیح دهید.

19) وضعیت آموزش و پرورش در کشورهاي توسعه يافته؟

20) دلایل محده، تدبيرسي های اقتصادي در آموزش و پرورش؟

21) توزيع درآمد و توسعه اقتصادي (خواننده شود)

22) روندهای انتقال تکنولوژی کدامند؟ مهم هم

23) تعريف برنامه ریزی اقتصادي؟

24) انواع برنامه ریزی اقتصادي کدامند؟